

dănu bine noi în sinulu nostru, pe terenul bisericescu, unde și astăzi totu suntemu mai multu noi de noi. Pentru că dacă biserică strabuna atunci, pe acele timpuri grele și critice, ne-a pututu ocroti și scuti, fără îndoială ea ne va ocroti și în viitoriu, cându s'ar schimbă împrejurările.

Manecându din acestu principiu, ambele biserice romane din Transilvania, adică: cea greco-orientală și cea greco-catholică, desvoltară unu zel și o activitate mare intru a se consolidă și a se ridică la gradulu de odinioară de Metropolii de sine statătoare, și a se intruni cu toti conationalii și coreligionarii lor de prin episcopiiile sufragane din Ungaria și Banatu. Astu-feliu ajunseram bucuria de a vedé două Metropolii romane, ună greco-orientală în Sibiu, cu două episcopii sufragane, și altă greco-catholică în Blăși, cu trei episcopii sufragane.

Dupa redobândirea Metropoliei gr. orientale la 1864, metropolitulu de pia memoria Andrei Siaguna, nu se odihni, până cându nu ajunse a esoperă bisericeii sale gr. orientale dreptulu de sinodalitate, său adică o constituțiune bisericească, unu dreptu normatu în principiu prin art. IX de lege din 1868 și specificatu în asia numitul „Statutu organicu alu bisericeii ortodoxe gr. or. romane din Ungaria și Transilvania.”

În urm'a acestor rezultate frumoșe, la cari noi Romanii amu ajunsu, de și prin multă și grea truda, totuși într'unu timpu relativmente forte scurtu, aru crede cineva, că viitoriulu nostru ar fi pe deplinu asecuratu, și că noi astăzi, pe acestu terenu, după lege cu totul alu nostru, amu înainta cu pasi rapedi spre scopulu ce urmarimu, alu prosperării și regenerării noastre moderne; eu înse privindu în realitate cele ce se petrecu și manifesta în sinulu nostru, tare me temu, că lucrulu în adeveru nu este asia, și că progresulu ce ni-lu închipuimu, și de care vorbimu adese-ori între noi, este mai multu o iluziune.

Nu dicu că nu s'ar fi facutu în multe privintie și în multe părți, în ambele biserice romane progrese frumoșe în timpul mai recente, progrese cu cari înainta numai de 20—30 de ani ne-amu fi crediutu apropiati foarte de celelalte confesiuni și nationalități din patria; dar facia că recerintiele timpului de astăzi, toate progresele la cari am ajunsu alte nationalități și confesiuni, vomu află că sunt de totu mici și neînsemnate, în totu casulu multu mai mici și neînsemnate, decatu se putemu afirmă, că ne-amu apropiatu de nivelulu pe care se afla alte confesiuni și nationalități din patria, ca se putemu concurge și rivalisă cu ele întru atingerea scopurilor vietii. Astu-feliu examinându seriosu starea noastră de acumu cu progresele ce amu facutu, vomu află, că și materialmente și spiritualmente suntemu innapoi'a mai tuturor celorlalți compatrioti, macaru că prea puțin dntre ei se bucura de drepturi, de autonomie și constituțiune, de Metropolii și Episcopii, ca ale noastre ale Romanilor de ambe confesiunile. Mai multu, asemenându preste totu starea noastră de astăzi cu starea noastră numai de înainta cu 20—30 de ani, și judecându fără preocupatiune, dar cu buna cumpenire a împrejurărilor, va trebui se recunoșcemu, că pre câtu amu înaintatu în unele părți, și în unele privintie, pre atât amu datu înderetru în altele, și încă dntre cele mai momentuoșe. Deci voindu noi a ni face bilanțulu de progresu, trebuie se punemu în cumpena atât avantajele cascade în unele părți și privintie, cât și pierderile ce amu suferitu în alte momente său directiuni. Urmandu astfel, și mai luandu în combinațiune și progresele ce amu facutu, și cu cari ne-au întrecutu alte popore conlocuitorie, de alte confesiuni și nationalități, va trebui se ni formamu convicțiunea că, diu stămu mai reu, de cumu ne-amu îndatinatu a crede noi despre noi!

Cându facu aceste descoperiri sincere, rogu se nu mi se iee în nume de reu; căci nu le facu ca se descurăgiez, ci le facu din motivulu, ca aretându adevărata noastră stare, aretând'o din partea ei cea neplăcută, se nu o mai ignoram, ci se ne cugetam a o îndrepta, până cându nu este prea tardiu. Nu-mi potui ascunde aceste convicțiuni nici din acelu motiv, ca se nu pecătuescu contra bisericeii și natiunii prin aceea, că de și vedindu și recunoscendu eu reulu, nu asi fi încercatu a trage a supra-i atentiunea celorlți chemati a-lu vindeca, până cându se mai pôte și nu este pre tardiu!

II. Care se fia causă acestei stări? care se fia causă decaderii noastre?

Specialu cu privire la starea cea tristă a noastră, a poporulu nostru, ni se obtrude întrebarea: cari

se fia cauzele, de acestu popor chiaru pe timpul celui mai seriosu progresu la alții, decade rapede și se împucina asia de tare? Cari se fia cauzele de poporulu nostru a scapatatu atât de multu pe la orășe, și că serăcesce pe di ce merge și pre la sate? Cari se fia cauzele, de elu în mare parte a ajunsu astăzi servitori alora, mai multu ca înainte de 1848, cându eră în iobăgia? Care se fia causă, de strainii veniti mai ieri-alaltaieri între noi, au ajunsu până intru atât de asupra noastră, în câtu se ne desmostenăscă cu usurintă, chiaru cu voia noastră, se ne scôta până și din caminele parintesci, și astfel se domnăscă preste poporulu nostru și preste cele mai sacre interese ale acestuia?

Cându amintescu eu aci de „straini”, sumu prea de parte de a întielege pre natiunea magiara, astăzi domnătoria său în fruntea afacerilor în patria, său pre vreo parte a poporulu ei. Poporulu și resp. natiunea magiara, de atât de lungu timpu cu noi pe acestu pamentu, scimu bine că nu numera între straini. Sub straini întielegu pre cei ce numai de currendu, de câteva decenie, mai ver-tosu dela clădirea drumurilor ferate au venitu și s'au asediatu între noi; întielegu pre aceia, cari până ieri-alalta-ieri erau în condițiuni multu mai rele ca noi, fără picu de moșă și fără nici unu dreptu politicu, și cari astăzi prin muncă și iste-timea lor, și prin speculatiuni de totu felulu, și-au câștigatu multe de averi, și si-au facutu servitori cu miile dntre romanii nostri, servitori cari nu lucra pe tocmă de 52, său 104 de zile în anu, alții în tota vieti'a lor; și încă pentru câtu pretiu lucra? tocmai pentru atât, câtu au de lipsa, ca se-si sustinea biêt'a amarită de vieti'a de pe o di pe alta!

În faci'a acestei stări de lucruri, firesce că trebuie se se întrebe omulu: cari se fia cauzele? Au dora acei straini au vr'unu talismanu, vr'unu farmecu? său că dora sunt mai lucratori, mai diligenti, mai crutiatori, mai religioși, și asia mai plăcuti lui Dumnezeu, de câtu poporulu nostru? Dupa mine — nu; nici un'a din toate acestea; ci causă principală a decaderii poporulu nostru este, că pre cându acei straini au venitu între ai nostri cu carte, adică cu învățătura, cu o cultură superioară, asia cumu o cere spiritulu timpului de astăzi, ai nostri sunt fără carte, adică nu au învățatură și cultură cerută de timpul și împrejurările de astăzi; și asia lipsă a acestei culturi face pre ai nostri inferiori, adică: necapabili său neharici de a sustienă concurența, a tiené pasu în desvoltare și vieti'a cu strainii veniti între noi din țeri mai civilizate.

(Va urma).

Socialismulu.

De cându cu atentatele comise în Berlinu asupra imperatulu Germaniei de către unii strengari desperati, Europă întreaga se ocupa din nou și dora că nici-o dată, de teoriile socialismulu. Unele diare înse din Ungari'a tienu, că țierile noastre n'au se pôte grija de socialismu, din causa că la noi nu sunt sute de mii și milioane de proletari de aceia, cari cându se culcă s'eră, nu știu deca în di-o urmată voru avea se imbuca macaru pane uscată. Noi suntemu cu totul de alta părere și credemu că pericolele socialismulu sunt multu mai apropiate de noi, prin urmare că elu merita se fia cunoscutu și studiatu bine de timpuriu, că se nu ne afle în nesciintă și întunecime. Dece ideile și teoriile socialiste n'au apucatu a se manifesta și în această monarchia prin încercări de a resturna societatea din fundamentele sale, nu este înse mai puțin adevăratu, că elementele socialismulu se afla și la noi în abundență, numai câtu nu sunt matore spre a se organiza și manifesta în vieti'a practică. Ar fi înse vai de dilele noastre, deca elementele socialismulu ajunse o dată la maturitate că se dicem asia, și organizarea lor practică ar lua o direcțiune funestă, bună-ora că asia numit'a comuna din Parisu în 1871/2, său chiaru în lună trecută proletarii din Angli'a, cari prefăcra în ruine câteva fabrice de cele mai mari, nimicindu averi de milioane; eră ain momentele de față înfricosiată agitațiune socialistă din Germani'a, unde nici averea nici chiaru personă nu mai este sigură de atacurile unei clase de oameni, care este neasemenatu mai numeroasă decât ar fi crediutu vreodată chiaru guvernele țierilor germane. Migrațiunea proletarilor din Germani'a inunda neîncetatu țierile austriace, Ungari'a, Transilvani'a, chiaru și Romanii și una parte a țierilor transdanubiane; era între acei proletari nu se numera numai asia numit'a clasă a profesionistilor și agricultorilor ajunși la sapa

de lemn, ci și unu altu proletariatu foarte periculosu, compus din multe. de oameni trecuti prin școlile secundare (gimnasiali, reali) și chiaru prin facultati, dăra peritori de fôme în țier'a lor. De aici ne potemu esplica, cumu se întempla, că în Ungari'a sub titlu de clasă laboratorilor omenii cu decile de mii propaga doctrinele socialiste și se încerca a realiza celu puțin una parte din ele.

Acei socialisti tienușera în dilele pascilor una adunare în B.-Pesta, precumu arătaseram cu alta ocaziune, era la Rosalii avura unu alu doilea congresu totu acolo. Pentru că se cunoscemu natură socialismulu din Ungari'a, înregistramu aci în scurtu conclusele congresulu lor din urma. Cele mai de frunte sunt:

Drepturile politice și libertățile omenești se se întinda preste totu fără nici-o diferență de nationalitate, avere și confesiuni, stergându-se ori-care censu, se se introduce sufragiulu (votulu) universale. Impositele indirecte se se stergă și înlocuiescă cu impozitu directu gradatu, după averea și venitului fiăcărui locuitoriu. Tota învățatură școlastică până susu la universitate se fia gratuită, fără nici-unu didactru (taxa școlastică). Procesele se se judece prin judecatori alesi de parti și fără taxe; advocatură se fia cu totul liberă. Timpulu de lucru pentru muncitori se fia fixatu la 10 ore pe di, cu simbră de 1 fl. 50 cr., era baiati mai mici de 14 ani se nu fia pusi la nici-unu lucru greu, nici femeile se nu fia lasate a lucra cu pericolulu sanetății și moralității (în fabrice). Muncitorii în locu de a fi opriti, se fia indemnati de către guvern a se însoți, reuși și consulta despre starea clasei lor. Principali capitalisti (maiestrii, fabricanti etc.) se fia obligati prin lege, că venitul netto (curatu) se'lu împartia cu muncitorii într-o proporțiune dreaptă, care ar resulta din computurile întreprinderii, și cu intervențiunea auctoritatilor. Muncă de duminică și serbatori se fia oprita sub grea pedepsă. În legea industrială se se introduce unele reforme.

Intru altele congresulu dela Rosalii decurse în tota regulă, că și celu dela pasci. În câtu pentru calitatea concluseru, chiaru și diarele ministeriale afla că acelea sunt până acumu destulu de moderate și că ele merita tota atentiunea legisiatiunii și a guvernulu, că unele care n'au a face cu comunismulu grosolanu, ci tindu numai a pune freu plutocrației, rapacității capitalistilor de sute de mii și de milioane. Bine va fi se se facă concesiuni acestei specii de socialismu, până nu 'și va înaltia capulu celu din Germani'a în dimensiunea ce a luat elu acolo.

Transilvani'a.

Sibiu, 2/14 Juniu. Ordinile venite pentru mobilizare au insuflatu acumu că și în alte epoce turburâte, grija mare în populațiunile țierei. În desiertu li se spune, că se chiama din rezerve numai vreo 16 mii de fetiori spre completarea companiilor, și că scopulu nu ar fi altulu, decât o paza mai bună pe la fruntarie de către Romanii; ca-ci faimele castiga aripi totu mai mari din ce mergu mai departe. Dăra știe și poporulu combina. Paza la fruntarie? Contra cui? Aprôpe unu anu se batura în vecinătatea noastră și nu mai fu nici-o paza așa bataioasă pe la strimtori, nici la fortificațiunii pasagere, dntre care câteva voru costa câte 100 și mai bine de mii, nu a cugetatu nimeni. Și apoi tocma acumă, pre cându congresulu europénu se aduna inadinsu cu scopulu pronunțatu de a împaca lumea și anume a regula definitivu cestiunea orientală, fetiorii noștri se fia smulsi dela lucrulu câmpulu, se arunce sapă și cosă, furcă și greblă, că se le schimbe cu puse'a.

Ce e dreptu, diarele unguresci, mai alesu calea din secuime și dela Clusiu, unele și din B.-Pesta încă adaogu foarte multu la înmulțirea grijilor poporulu prin necurmătele propagări de faime și fantasii de a le lor. Unu neguțatoriu arménu din Ciucu ori Giurgiu întorsi din Moldovă, câteva carausi secuiesci, cari mergu și vinu necurmatu cu transporturi, întrebati de cei înbracati în magiara: Ce-ati veditu, ce-ati auditu? „Amu veditu muscali căți frundia și erba; amu veditu atâtea tunuri câte cara se afla în satu la noi, calarime de se cutremura pamentulu, și totu pornisera încôce spre munti, că se tréca la noi în secuime, se ne duca în Siberea — unde va mai fi aceea. Apoi amu auditu, că valachii nu sunt certati cu muscalii, mananca și beu unii cu alții și isi dicu Brate brate, zdrast zdrast, paigiom paigiom na Venger (frate, sanetate, se mergemu se mergemu la unguri).

Acelesi diare poténțidia grijă și spaimă publică prin desă repetire a faimei, că Rusi'a ar fi promis Romaniai, că deca 'i va cede acumă de

